

התוכנית לצמצום לכלוך סיגריות*

בתל-אביב

- דוח ראשון -

נובמבר 2007

---

* לכלוך סיגריות – שם כולל לכלוך הנובע ישירות מעישון וכולל בעיקר בדלי סיגריות אך גם חפיסות סיגריות מקרטון, עטיפות צלופן, גפרורים, מצתים וכו'

התוכנית לצמצום לכלוך סיגריות*

בתל-אביב

- דוח ראשון -

מוגש מטעם ארגון "ארץ ללא בדל"
לסגן ראש עיריית תל-אביב, מר פאר ויסנר
האחראי על איכות הסביבה בעירייה
יו"ר מפלגת הירוקים

נובמבר 2007

נערך ע"י חנן שטיינגרט
נבדק ע"י יאיר וולוביץ
בשיתוף עם
יואב סזקינד וניצה אברמוביץ' יפרח

---

* לכלוך סיגריות – שם כולל לכלוך הנובע ישירות מעישון וכולל בעיקר בדלי סיגריות אך גם חפיסות סיגריות מקרטון, עטיפות צלופן, גפרורים, מצתים וכו'

1. על המסמך

מטרות הדו"ח:

1. הצגת בעיית הלכלוך הנובע מבדלי סיגריות ומשמעותה.
2. מתן מידע וכלים לפיתוח, תכנון ויישום קמפיין נגד השלכת בדלים.

הדו"ח נכתב בהסתמך על:

1. מחקרים שנעשו בין היתר באוסטרליה, ארה"ב, אירלנד, אנגליה*.
2. חומרי הסברה מקמפיינים מוצלחים בעירויות שונות בעולם.
3. ניסיון בישראל של ארגון "ארץ ללא בדל" בניהול קמפיינים בנושא.
4. מחקר בישראל שביצע ארגון "ארץ ללא בדל".

לשם בניית קמפיין למניעת השלכת בדלי סיגריות בת"א, יש צורך במחקר התאמה מקומי בנוסף אותו ארגון "ארץ ללא בדל" יכול לבצע.

במקומות רבים במסמך נעשה שימוש במוסכמה של סוגריים מרובעות, קרי "]", "[", על מנת לציין מראה מקום ברשימת הביבליוגרפיה. לדוגמא [3] מציין את המקור:

Preventing Cigarette Litter in England, Guidelines for Local Authorities.

www.defra.gov.uk.

כל זכויות הקניין, לרבות זכויות יוצרים, במסמך זה ובתוכנו, לרבות איסופו, אופן הצגתו, תרגומו וניסוחו (להלן: "תוכן המסמך"), הינן בבעלותם של ארגון "ארץ ללא בדל" וכותבי מסמך זה (להלן: "ארגון ארץ ללא בדל"), למעט תוכן אשר לגביו צוין במפורש כי הזכויות בו הינן בבעלות צד שלישי. אין להעתיק, להפיץ, להציג בפומבי, לתרגם או למסור לצד ג' כל חלק מתוכן המסמך בלא קבלת הסכמתו המפורשת של "ארגון ארץ ללא בדל" בכתב ומראש.

נובמבר 2007

2. תוכן עניינים

3.....	על המסמך	1.
4.....	תוכן עניינים	2.
6.....	תקציר מנהלים	3.
6.....	אפיון הבעיה	3.1
6.....	הפתרון המומלץ	3.2
6.....	הרווח הצפוי	3.3
7.....	תוכנית הפעולה	3.4
9.....	הקדמה	4.
11.....	על הארגון "ארץ ללא בדל"	5.
11.....	מי אנחנו	5.1
12.....	מה עשינו עד כה	5.2
13.....	איך זה התחיל	5.3
13.....	חברי הארגון	5.4
13.....	מייסדי הארגון	5.4.1
13.....	יצירת קשר	5.5
14.....	מודל הפתרון	6.
15.....	מחקר – הבנת הבעיה	7.
15.....	עובדות על בדלי סיגריות	7.1
15.....	כללי	7.1.1
18.....	הנזקים הנגרמים	7.1.2
19.....	צוות הפעולה –רשת התמיכה	8.
20.....	חינוך	9.
20.....	תקשורת	9.1
20.....	עיתונות	9.1.1
20.....	טלוויזיה	9.1.2
20.....	רדיו	9.1.3
21.....	אתר אינטרנט	9.1.4
21.....	חינוך ציבורי	9.2
21.....	שלטים	9.2.1
26.....	פעילויות	9.2.2
26.....	אומנות	
28.....	חינוך פורמאלי	
28.....	הכשרות לבעלי תפקידים	9.2.3
28.....	בתי-ספר	9.2.4
28.....	גני ילדים	9.2.5
29.....	הורים	9.2.6
29.....	אקדמיה	9.2.7

29.....	צה"ל	9.2.8
30.....	מאפרות	10
30.....	מאפרות ציבוריות	10.1
30.....	כללי	10.1.1
32.....	מודלים לאחראיות המימון	10.1.2
32.....	דגמים, עלויות וחברות	10.1.3
34.....	תוכנית פיזור	10.1.4
35.....	מאפרות חד פעמיות ציבוריות – אישיות	10.2
36.....	מאפרות אישיות	10.3
37.....	חקיקה ואכיפה	11
37.....	רקע	11.1
37.....	החוק הקיים	11.2
37.....	העדר אכיפה בארץ	11.3
38.....	הצעות לחקיקה ארצית ומקומית:	11.4
38.....	גורמי אכיפה	11.5
39.....	תכנון	12
40.....	מימוש התוכנית	13
40.....	הכנות	13.1
40.....	חודש לפני תחילת האכיפה	13.2
41.....	יום התחלת הקמפיין	13.3
41.....	חודש לאחר התחלת הקמפיין	13.4
41.....	התמדה	13.5
42.....	רשימת ביבליוגרפיה	
43.....	נספח הצעה להצהרה	14

3. תקציר מנהלים

3.1 אפיון הבעיה

1. בדלי סיגריות מהווים כ-50% מהלכלוך [5,2,4].
2. פחים משולבים עם מאפרה פחות אפקטיביים ממאפרות ייעודיות [2].
3. החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים יחולל עליה חריפה בתופעה [7].
4. 80% מהבדלים נזרקים ברחוב כלכלוך, יותר מאשר כל פריט לכלוך אחר [14].
5. בדל הסיגריה עשוי מפלסטיק בשם צלולוזה אצטית שמתכלה תוך עשרות שנים [6].
6. במגע עם מים, רעלים מסרטנים משתחררים מהבדל לסביבה תוך מספר דקות [6].
7. הערכה היא שכ-10% מהבדלים המושלכים מגיעים למקורות מים [1].
8. 80% טוענים כי יפסיקו לזרוק בדלים אם ימצאו מאפרות נוחות בקרבת מקום [2].
9. מעשנים שמבינים את המשמעות הסביבתית, בוחרים לא להשליך בדלים [1].
10. לכלוך בדלי הסיגריות אינו תלוי בניקיון הראשוני של המקום ותמיד משמעותי [14].
11. הנזקים הנגרמים מבדלי הסיגריות רבים ובניהם סכנות בריאותיות לתינוקות, נזקים סביבתיים לאדמה ולמים, הפסדים כלכליים ותיירותיים, וסכנה לשריפות [2].
12. בעולם מיוצרות כל שנה בערך 5.5 טריליון סיגריות.

3.2 הפתרון המומלץ

1. שילוב הכרחי של חינוך (בתי ספר, גני ילדים, שילוט עירוני, תקשורת ועוד), תשתית מאפרות (ציבוריות ואישיות) וחקיקה משולבת באכיפה איתנה.
2. מתן מסר חד משמעי (ללא קשור לעישון עצמו) ומתמיד לאורך זמן.
3. חשוב לשתף את הציבור הרחב, בעלי עסקים, ארגונים ירוקים ועוד כמכפילי כוח.
4. הוספת מאפרות ללא שיווק חינוכי איננה אפקטיבית ובדומה שילוט ללא אכיפה [1].

3.3 הרווח הצפוי

1. חלוציות וראשוניות במיגור התופעה ביחס לעיריות אחרות בארץ.
2. חסכון בתקציבי ניקיון (אכיפה, מאפרות וחינוך גורמות לפחות לכלוך).
3. שינוי נראה לעין אותו הציבור ידע להעריך ובעל אטרקטיביות תיירותית.

3.4 תוכנית הפעולה

1. תכנון

- 1.1 מינוי מנהלת פרויקט וגיוס אנשי מקצוע לקידום הנושא.
- 1.2 התאמת המחקר הקיים בעולם לת"א ותייעוד תמונת המצב.
- 1.3 גיוס מימון למנהלת הפרויקט, יועצים חיצוניים, מאפרות, פרסום וחינוך מתקציב העירייה, המשרד להגנת הסביבה, קרנות ונותני חסות, מכירת מאפרות אישיות ומקנסות.
- 1.4 כתיבת תוכנית עבודה מפורטת עם לוחות זמנים.
- 1.5 מימוש התוכנית בשלבים תוך כדי קבלת משוב מהשטח.

2. מאפרות

- 2.1 **מאפרות ציבוריות**
  - 2.1.1 הצבת מאפרות ציבוריות ייעודיות במקומות אסטרטגיים (בתי עסק, צמתים, תחנות תחבורה ציבורית, רחובות סואנים ועוד).
- 2.2 **מאפרות חד פעמיות ציבוריות-אישיות**
  - 2.2.1 שילובם בחוף הים ובפארקים ציבוריים.
- 2.3 **מאפרות אישיות**
  - 2.3.1 חלוקה בחינם כגימיק אופנתי לציבור, לבעלי תפקידים (שוטרים ופקחים) כדוגמא אישית וכ"פרס" במבצעי איסוף בדלים.
  - 2.3.2 מכירה בבתי עסק קמעוניים.

3. חקיקה ואכיפה

- 3.1 **עדכון הציבור בחוקים הקיימים ואכיפתם**
  - 3.1.1 אחריות בעל עסק על ניקיון חזית העסק (חוק עזר עירוני 1980, 49).
  - 3.1.2 איסור השלכת פסולת ברבים (מרכב ממונע והולכי רגל).
- 3.2 **הצעות לחוקים ותקנות חדשים**
  - 3.2.1 הגדרת לכלוך בדלים כלכלוך לכל דבר בתקנות הניקיון.
  - 3.2.2 הגדלת הקנס על השלכת בדל סיגריה (מרכב\הולך רגל).
  - 3.2.3 חובת הצבת מודעה למניעת לכלוך בדלי סיגריות בבתי עסק, במרפסות וחדרי עישון ובאזורי התכנסות.

- 3.2.4. בבתי עסק על חוף הים, חובת המצאות מאפרה תקנית* על כל שמשייה, מאפרות להשאלה ומאפרות על כל שולחן.
- 3.3. **אכיפה**
- 3.3.1. גיוס גורמי אכיפה: פקחי עירייה, שוטרים קהילתיים, משטרה ירוקה, שוטרי סיור, נאמני ניקיון ומשמר אזרחי לאכיפת החוק.
- 3.3.2. מנגנון דיווח על לכלוך בדלים הכולל מענה קולי ומקוון (אינטרנט).
- 3.3.3. אכיפה רציפה ובנוסף מבצעי אכיפה מתוקשרים.
- 4. חינוך**
- 4.1. **תקשורת וקידום יחסי ציבור**
- 4.1.1. שילוט: שילוט בחופי הים, ברחובות סואנים, בפארקים, סטיקרים.
- 4.1.2. עיתונות: כתבות תדמית, מגזיני כלכלה, תיירות וסביבה.
- 4.1.3. טלוויזיה ורדיו: פרסומת בפריים טיים, ג'ינגלים.
- 4.1.4. אינטרנט: באגרים באתרים ירוקים ובאתר העירייה ושיפור אתר מידע ודיווח בנושא (www.bdalim.info).
- 4.2. **חינוך פורמאלי**
- 4.2.1. הכשרות בעלי תפקידים (הדרכות לעוסקים בחינוך ואכיפה) בתי-ספר (מערכי שיעור), גני ילדים (השפעה על ההורים), אקדמיה (עידוד מחקרים בנושא), צה"ל.
- 4.3. **חינוך ציבורי**
- 4.3.1. פעילויות הסברה ברחוב ע"י פקחים, שוטרים ומתנדבים.
- 4.3.2. מתן מענקים לאומנים ליצירת אמנות חוצות בנושא.

* מאפרה תקנית – יש להגדיר תקן שכלול עמידות בתנאי מזג אוויר, אש ובטיחותיות.

4. הקדמה

- בשונה מלכלוך "רגיל", בדלי הסיגריות הינם מפגע סביבתי לא רק בשל היותם מטרד ויזואלי.
1. בדלי סיגריות מהווים כ- 50% מכמות* הלכלוך בעולם המערבי [1]. בשל כמותם והיותם קטנים הם מהווים לכלוך בעיתי לניקיון בעיר הן מבחינת כמות הזמן שיש להשקיע בניקיונם (ההערכה היא שלפחות 50% מזמן הניקיון של מנקים בעיר מוקדש לניקיון בדלי סיגריות), הן בגלל הקושי באיסופם והן בהיותם מאוד מלכלכים.
  2. בליעת בדלים ע"י תינוקות/בע"ח יכולה לגרום להרעלה, חסימת מעיים ובמקרים קיצוניים אף למוות (תינוקות בגילאים 0.5-1.5, הם קבוצת הסיכון הגבוהה ביותר).
  3. הבדלים גורמים לשריפות (בארה"ב זהו הגורם הדומיננטי לשריפות) ובמידה ומושלכים לפח יכולים להצית פחי רחוב.
  4. הבדלים מכילים מתכות רעילות (כגון קדמיום ועופרת) ובמגע עם מים מזהמים את הקרקע ומי התהום בעיר וכן עשויים פלסטיק שאינו מתכלה בקלות.

בעקבות כניסתו לתוקף (7.11.2007) של החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים חלה עליה חריפה בכמות הבדלים ברחובות הערים בארץ ות"א בפרט, בדומה למצב בערים אחרות בעולם. באנגליה הייתה עליה של 43% בלכלוך בדלי סיגריות ועלייה של 700% בלכלוך מיוחס עישון אחר כגון חפיסות, גפרורים ומצתים [7]. כיום בת"א, מעשנים בכניסה לבתי עסק. כדי להימנע מקבלת קנס. כתוצאה מכך, כמות לכלוך בדלי סיגריות גדלה.

היום אנו נמצאים בעיצומה של התעוררות למעורבות סביבתית. בחברה הישראלית בכלל ובת"א בפרט מתקיימים יותר פרויקטים קהילתיים ומוסדיים והנושא מקבל הכרה ואהדה ע"י התושבים. מחקרים מראים שמעשנים לרוב אינם מודעים כי הבדלים הם לכלוך, אך מוכנים להימנע מללכלך מהרגע שבו הם נעשים מודעים לכך. אם עיריית ת"א תספק את התשתית המתאימה (מאפרות ציבוריות/אישיות), תאכוף את התקנות שכבר קיימות בת"א (אחריות בעל עסק לניקיון חזית העסק[†]) ותשלב קמפיין חינוכי-הסברתי בנושא, הציבור ככל הנראה יעריך וישתף פעולה בשמירה על ניקיון רחובות העיר (כפי שקרה בערים אחרות בעולם).

* מספר פריטים ברחובות

† חוק עזר עירוני שמירת הסדר והניקיון 1980 סעיף 49 א'

נושא הבדלים נמצא על סדר היום הציבורי. השר להגנת הסביבה, מר גדעון עזרא, אמר בכתבה ב - Y-net - ב 8.11.07, בעקבות שיחה עם ראשי ארגון "ארץ ללא בדל", כשהתבקש להתייחס לחוק למניעת עישון במקומות ציבוריים את הדברים הבאים:

"אני מוטרד כשר להגנת הסביבה מהעובדה שהאנשים שמעשנים יצאו ממקומות הביולי ויזרקו את בדלי הסיגריות על הארץ מפאת חוסר מאפרות".

אגודת הסטודנטים של אוניברסיטת ת"א (בשיתוף עם איגוד ערים דן לביוב וסביבה) מארגנת בהשתתפות, ליווי וייעוץ של "ארץ ללא בדל", יום הסברה בנושא שיתקיים באוניברסיטת ת"א בדצמבר 2007.

עיריית ת"א יכולה להיות מובילת המהלך וליהנות מתדמית של עירייה הקובעת את הסטנדרטים הסביבתיים (יש עיריות נוספות המתעניינות בנושא). קמפיין של עיריית ת"א למניעת השלכת בדלי סיגריות, ימנע לחץ אפשרי על העירייה מצד ארגונים ירוקים ותושבים לפעול בנושא ויגרום לעירייה להצטייר בפני הציבור כעירייה "ירוקה", מובילה ונאורה.

פתרון הבעיה הינו בהכרח פתרון המשלב עשייה בשלושה תחומים: חינוך, תשתית ואכיפה. ישנם שלושה עקרונות מנחים לפתרון:

1. **רתימת האוכלוסייה** – מחקרים מראים כי פעילות תצליח הרבה יותר עם אנשים ירתמו למטרה.
2. **עקביות** – מסרים סותרים עלולים להתערבב ולבטל זה את זה ולהפוך ל"רעש רקע".
3. **שותפויות הם הכרח** – הנושא מחבר התמחויות שונות ומגוונות. אין אדם אחד מומחה ככל שיהיה, שיוכל לדעת את כל התשובות לשאלות הקשות בפתרון הבעיה. יש לערב בעלי תפקידים, ארגונים אזרחיים, בעלי עסק, בתי ספר ועוד בתוכנית.

הקמפיין לצמצום השלכת בדלי סיגריות ברחובות ת"א הינו בר השגה, בטווח זמן קצר, הצלחתו מדידה, נראית לעין והוא עומד במבחן עלות/תועלת.

ארגון "ארץ ללא בדל" מעוניין להיות הגוף המוביל המלווה והמייעץ של העירייה לפרויקט.

5. על הארגון "ארץ ללא בדל"

5.1 מי אנחנו

ארגון ארץ ללא בדל הינו יוזמה אזרחית ללא מטרת רווח ולתועלת הציבור של אזרחים, תושביי ת"א, המעוניינים ברחובות נקיים מבדלי סיגריות. בארגון רשומים מאות אזרחים. חשוב לציין: **אנחנו לא נגד מעשנים**, אנחנו נגד הלכלוך הנגרם מעישון.

מטרות הארגון הינם:

1. גיוס מועצות אזרחיות, עיריות ומשרדים ממשלתיים (חינוך, סביבה ופנים) לפעול לפתרון אינטגרטיבי לבעיית מבדלי הסיגריות.
  2. ניהול ויעוץ לבניית קמפיינים למוסדות ולעיריות בפן החינוכי, המשפטי והתשתיתי (מאפרות ציבוריות/אישיות).
  3. העלאת מודעות הציבור לנושא ע"י פעולות הסברה בשיתוף הציבור ופעילים ברחבי העיר.
- בישראל, התופעה מהווה שיקוף לתרבות ישראלית קלוקלת של חוסר התחשבות בזולת, אי מודעות לסביבה, סופר אינדיבידואליזם ועוד.
- שמנו לעצמנו מטרה לשנות את המציאות. להביא את ישראל לשורה אחת עם מדינות מתקדמות (כגון אוסטרליה, ארה"ב ואירופה) אשר עושות מאמצים רבים כדי למגר את התופעה ומשקיעות בעניין מיליוני דולרים [19]

5.2 מה עשינו עד כה

איור 1 חוף ירושלים ב-18.8.2007

1. ביצענו שלוש פעילויות שטח הסברתיות בציבור בהן אספנו בדלים יחד עם הציבור, חילקנו פליירים ובחנו את הענות האזרחים שהתבררה כגבוהה מהמצופה.

איור 2 הכנת הפעילים ב-28.7.07

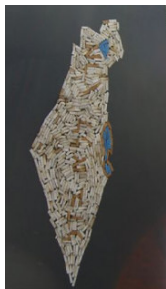

2. הקמנו אתר אינטרנט בכתובת

www.bdalim.info

המכיל מידע בנושא, אפשרות יצירת קשר וחתימה על עצומה

3. פנינו לארגונים ירוקים שונים

איור 3 א"י מבדלים

איור 4 הדוקן ב WATEC

4. הקמנו דוכן הסברה בתערוכה הבין לאומית למים וסביבה WATEC 2007 בגני התערוכה, בה חשפנו אנשי מפתח ובניהם שר איכות הסביבה לנושא. במסגרת התערוכה פנו אלינו עיריות וגופים שונים בבקשה לעזרה בניהול קמפיינים (ראה איור 4). במסגרת

הדוכן, יצרנו מיצגי המחשת הנושא: מפת ארץ ישראל מלאה בבדלים ומפת ארץ ישראל עשויה מבדלים (איור 3)

5. פתחנו במשא ומתן לגבי מימון ע"י חברות מסחריות

6. אנו בעיצומן של הכנות לקמפיין גדול בנושא באוניברסיטת ת"א בשיתוף עם אגודת הסטודנטים ואיגוד ערים דן לביוב ואיכות הסביבה.

7. יצרנו קשר עם עשרות ספקים מחו"ל לגביי עלויות מאפרות ציבוריות ואישיות

5.3 איך זה התחיל

הרעיון התחיל כאשר יוזם הארגון, חנן שטיינגרט, נפש בחוף "ירושלים" בתל-אביב וראה כי בכל מקום רובצים בדלי סיגריות והחליט לקום ולעשות מעשה. בעזרת יאיר וולוביץ' מוביל קהילת "איכות הסביבה" במסגרת אתר "בשותף" (www.beshutaf.co.il) ארגנו את הקמפיין הראשון ב- 28.7.2007 בגן צ'ארלס קלור. בהמשך, הצטרפו גם יואב זיסקינד וניצה אברמוביץ' למשימה וערכנו קמפיין נוסף בחוף ירושלים ב-18.8.2007 ופעילויות נוספות.

5.4 חברי הארגון

בארגון רשומים מאות אזרחים ופעילים בו עשרות.

5.4.1 מייסדי הארגון

<p>יאיר וולוביץ' מייסד הארגון סטודנט תואר שני לאיכות הסביבה ותואר שני במנהל עסקים יועץ מדעי לאיכות הסביבה 054-2333066 yair.volovitz@gmail.com</p>		<p>חנן שטיינגרט יוזם הרעיון ומייסד הארגון. תואר ראשון בפיסיקה והנדסת חשמל. סטודנט תואר שני בניתוח אותות ביולוגיים. 054-2271572 chanansh@gmail.com</p>	
<p>ניצה אברמוביץ' יפרח ממייסדי הארגון. מנהלת עסקים ושיווק. הפיקה את כינוסי תערוכת איכות הסביבה. תואר ראשון בכלכלה וניהול תואר שני במנהל עסקים.</p>		<p>יואב זיסקינד ממייסדי הארגון ופעיל מרכזי. MBA מביה"ס למנהל עסקים ב UCLA.</p>	

5.5 יצירת קשר

ניתן לפנות במייל - contactus@bdalim.info או ישירות לחנן ויאיר בפרטים לעיל.